

A mitjans dels anys setanta, amb el dictador agonitzant, i després, durant els anys de la Transició, es va publicar *Butifarra!*, una revista satírica mensual i en castellà que anava més enllà de la denúncia social. En el convuls context sociopolític de finals del franquisme i inicis de la democràcia, els dibuixants d'aquesta publicació anaven en persona a conèixer les problemàtiques dels barris per després explicar-les amb il·lustracions. Enguany s'ha complert mig segle d'aquella revista diferent i pionera sorgida en un context social i polític excepcional.

A mitjans de la dècada dels setanta, en un context de procés cap a la llibertat política, tot i la persistència del control franquista per la presència dels mateixos agents no depurats (jutges, policies, alts funcionaris, etc.), l'existència de les noves conurbacions amb centenars de milers de persones, en algun cas quasi ciutats noves, configura un panorama on la crítica és present degut a les enormes necessitats insatisfetes.

En aquell temps, algun mitjà de comunicació excel·leix en aquesta crítica. *Tele-eXpres*, amb Josep Maria Huertas, o revistes locals com *Gramma* busquen, amb la seva denúncia, que el poder es fixi en els nous espais que l'especulació ha creat, mancats de pràcticament tots els serveis que els veïns reivindiquen. Amb el retorn de la Generalitat i dels ajuntaments democràtics, d'elecció popular, s'enceta una transformació radical de barris i ciutats en les quals l'emigració ha trobat refugi. Però, per fer-ho, caldran unes dècades encara.

Entre finals del 1975, arran de la mort de Franco, i inicis dels anys vuitanta, tot i els minsos recursos, hi ha, doncs, una voluntat de millora de les condicions en les quals viuen els veïns d'aquests barris. En aquest entorn excepcional, la revista *Butifarra!*, de títol provocatiu, es converteix en una veu crítica de denúncia gràcies al fet que dibuixants i el moviment veïnal convergeixen en una singular aliança. Per tant, aquesta

publicació, de periodicitat mensual i escrita en castellà, utilitza l'humor com a eina comunicativa de sensibilització.

ALIANÇA AMB ELS BARRIS

El principal impulsor de *Butifarra!* és Alfons López, llavors un jove de 25 anys. Nascut a Lleida i fill únic d'una família de classe treballadora, feia poc temps que havia arribat a Barcelona amb la idea de guanyar-se la vida com a dibuixant.

EDITADA ENTRE 1975 I 1979, LA REVISTA ES VA CENTRAR EN LA CRÍTICA DELS VALORS CAPITALISTES I EN LES REIVINDICACIONS DELS VEÏNS

“De ben jove, als inicis de la meua vida professional, sempre havia tingut clar que el còmic o *historieta*, com llavors es deia, oferia unes possibilitats pedagògiques i d'informació molt superiors al del simple entreteniment. Això que ara ja és força evident, llavors no ho era. Tot mitjà de la cultura popular reproduïx, conscientment o inconscientment, els valors i la forma d'entendre la vida que són predominants. I en aquell moment una part de la nova generació d'autors, la dels setanta, que ja no pertanyia a la de la postguerra,

es plantejava que ‘els tebeos’ també havien de trencar amb el pensament dominant d'aquella societat franquista”, explica. “Era el moment —afegeix— de l'esclat del moviment veïnal als barris de Barcelona i a tants altres llocs del país, i a mi se'm va ocórrer crear un mitjà, clarament d'esquerres, que informés del que passava on la ciutat canviava el seu nom. Després d'un any, el 1974, ‘reclutant’ companys que pensessin com jo, el maig del 1975 va néixer *Butifarra!*.”

No vam ser els únics autors implicats en els moviments alternatius, però sí que vam ser els que vam fer un còmic de barris”.

López tenia experiència en el tebeo *Almas12* i havia entrat a col·laborar a *Gramma*, revista de Santa Coloma de Gramenet editada per les parròquies locals i que dirigia el seu amic Humbert Roma, i també a *Nuestra Voz*, el butlletí de l'Associació de Veïns del Turó de la Peira, el seu barri llavors. I amb aquesta experiència, més la dels seus companys, neix *Butifarra!*.

BUTIFARRA!

EL CÒMIC DELS BARRIS (1975-1987)

PER LLEGIR I CONSULTAR

Recollint la proposta de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB), el 2015 l'Ajuntament de Barcelona va editar el llibre *Butifarra! El còmic dels barris (1975-1987)*, amb 260 pàgines plenes d'il·lustracions i còmics i alguns textos que detallen l'evolució de la revista.

A més d'aquest llibre, fa uns anys, Alfons López, principal impulsor de *Butifarra!*, va fer la donació d'una col·lecció completa de la revista al Centre de Documentació Montserrat Roig del Col·legi de Periodistes. D'altra banda, el fons d'originals de la revista es pot consultar a l'Arxiu Històric de la Ciutat.

La conjunció entre les associacions de veïns, amb les seves assemblees, i un equip de dibuixants fa que cristal·litzi aquell

LA REVISTA, MENSUAL I EN CASTELLÀ, ES VA ALIAR AMB ELS BARRIS MÉS MODESTOS I UTILITZAVA L'HUMOR COM A EINA DE SENSIBILITZACIÓ

humil butlletí il·lustrat amb el nom de *Butifarra!*. És al maig del 1975 quan en surt el número zero, titulat "Tocata y fuga de la o.s.h." (Obra Sindical del Hogar), com una separata del *Boletín de 9 Barrios*, editat

per l'Associació de Veïns Vallbona - Torre Baró - Trinidad.

El primer número –amb vuit historietes en castellà de setze pàgines– apareix el 15 de juny com a *Boletín de Humor de la Asociación para el Estudio de la Comunicación Humana y Ecología (ANCHE)*, entitat del Col·legi Oficial d'Enginyers Industrials de Catalunya, una fórmula editorial utilitzada en la primera etapa de la revista com a tapadora legal. A més, des del número tres de *Butifarra!*, els dibuixants no signen els treballs, una mesura que busca protegir-los de la repressió.

Des d'un bon principi, la publicació té un estil informal, àcid, amb predomini de la línia *underground*, que segueix la protesta de moda. La seva voluntat de crítica, molt avançada, qüestiona tots els valors tradicionals, des de la família fins a la religió i la propietat a l'Estat. Representa una mena d'anarquisme intuïtiu, vitalista. I a poc a poc, enmig d'aquesta crítica constant, la revista comença a créixer.

TRADICIÓ HUMORÍSTICA

Aleshores la vida als barris no era com ara i calia denunciar-ho. Els encarregats de fer-ho són un equip inicial format per guionistes com Juanjo Sarto i Francisco Pérez Navarro i dibuixants com Ricard Soler, José Briz, Francesc Capdevila (*Plumilla Mágica*), Manel Puyal i Carlos Vila. Altres, com Alfons López, combinen les dues feines. Posteriorment, s'hi afegeixen Lluís Recasens (*L'Avi*), Pepe Robles (*RKER*), Manel Puyal, Miguel Gallardo,

Juan Mediavilla, Mari Carmen Vila (*Marika*), Montse Clavé, Luis García, Jesús Cuixart i Josep Lluís G. Mompart.

Puntualment, també hi col·laboren Juan López Fernández (*Jan*), Carlos Giménez, el grup d'El Cubri (Felipe Hernández Cava, Pedro Arjona i Saturio Alonso), Enrique Ventura i Miguel Ángel Nieto, Adolfo Usero, Ramón Lom-

bera (Tomás), Susanna Campillo, Pere Lluís Barbera i Albert Parareda, entre altres.

Butifarra! sorgeix en un context de tradició de publicacions satíriques crítiques que arrenca a finals del segle XIX, quan s'editen dos setmanaris –*L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*– que tindran molt d'èxit. La tradició de revistes satíriques continuarà durant la primera meitat del segle XX amb publicacions especialitzades en esports com *Xut!*, en erotisme com *Papitu* o en política com *Cu-cut!* i *El Be Negre*. Fins i tot en el darrer tram del franquisme surten a la llum revistes, força sovint en castellà, com *Once*, *Mata ratos* o *La Codorniz*.

Durant la Transició apareix una nova fornada de títols, ja que en aquest període l'humor gràfic agafa un gran protagonisme cultural. La societat vol una premsa lliure i oberta, i malgrat els segrests, les multes i les suspensions, a més d'algunes bombes, sorgeixen publicacions com *El Papis*, *Por Favor* o *Hermano Lobo*.

Però en què es diferenciava *Butifarra!* de les altres revistes satíriques i humorístiques? "Durant els dos primers anys de vida de la revista no vam gaudir del suport d'una editorial i legalment funcionàvem sota el discret paraigua d'ANCHE, que

depenia del Col·legi d'Enginyers, mentre que a nivell logístic disposàvem de la cobertura indispensable de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona. És a dir, que tant a nivell econòmic com de distribució érem un producte *underground* que es mantenia amb les aportacions dels

"ANÀVEM ALS BARRIS, ENS ENTREVISTÀVEM AMB ELS VEÏNS I DESPRÉS DIBUIXÀVEM"

Alfons López, dibuixant i impulsor de *Butifarra*!

membres de l'equip. I un número de la revista sufragava el següent.

Evidentment, això condicionava que els tiratges fossin curts i la distribució, selectiva. En aquesta primera etapa, l'edició no va passar mai del 2.000 exemplars al mes —alguns mesos s'esgotaven— i bàsi-

cament es trobaven a les associacions de veïns de l'àrea metropolitana de Barcelona, centres socials, ateneus i fàbriques", explica López.

"L'altra diferència bàsica amb les altres revistes d'humor polític —prosegueix—

és que no era només una revista d'opinió, per cert, molt plural, sinó una mena de front popular de la historieta que mai va estar adscrit a cap

partit, malgrat informacions errònies. Això ens va permetre col·laborar tant amb el psc de Raimon Obiols com amb partits extraparlamentaris, passant pel psc o els ateneus llibertaris. Especialment en la primera etapa, nosaltres anàvem als barris, ens entrevistàvem amb els veïns i després dibuixàvem. Una altra

EL ÚLTIM TRATADO USA-ESPAÑA

EN LOS PRELIMINARES SE DICE QUE CON EL TRATADO SE REAFIRMA LA AMISTAD DE AMBOS PUEBLOS...

diferència és, ja en la segona etapa, la utilització del potencial pedagògic del còmic, que feiem servir per proposar alternatives al model urbanístic, etc.”.

DUES ETAPES

La publicació, com explica López, consta de dues etapes ben diferenciades. La primera, amb vint-i-quatre quaderns (el número zero inclòs), es divideix en una primera fase només en blanc i negre i una segona a color, que va derivant cap a cobertes més colpidores i sempre amb un to punyent. En aquesta etapa és una revista d'aspecte modest que es distribuïa de forma voluntària gràcies al moviment veïnal. En aquest període es publiquen, també, quatre monogràfics dedicats al pla comarcal, la dona, les relacions Espanya-Estats Units i les primeres eleccions democràtiques.

Precisament l'any 1977, el d'aquells comicis històrics, i gràcies a la popularitat de *Butifarra!*, s'inicia la segona etapa de la revista, més professionalitzada, de difusió estatal i de distribució a través dels quioscos.

"Quan es produeix la Transició, a partir del 1977, de cop, els partits polítics s'adonen que se'ls acumula la feina, especialment la burocràtica, i com que tampoc és que tota la població estigués implicada, es produeix un fenomen potser previsible: les associacions de veïns, a poc a poc, es van buidant de militants, majoritàriament d'esquerres, que han d'anar a fer política als parlaments, ajuntaments i altres institucions. I això es notava en les vendes de la revista, que baixen considerablement. Calia un replantejament, buscar nous camins de distribució més majoritaris i menys artesanals. Era això o desaparèixer. I llavors ens va 'adoptar' Iniciativas Editoriales. Es va perdre una mica el contacte amb la militància veïnal, però mai del tot. Així ho demostren els molts encàrrecs que ens continuen fent des de les bases veïnals i que ens van permetre eixamplar continguts i noves seccions, com les que reivindicaven la història dels moviments populars", afirma López.

Aquesta segona etapa, en la qual apareixen noves seccions i personatges, comença al novembre del 1977. Se'n publiquen dotze números amb una tendència als monogràfics (Constitució, lleure, OTAN, delinqüència, prostitució, pagesia, sanitat...), que donaran pas als àlbums, vuit, i als encàrrecs especials, entre els quals destaquen *Lleida és la pera* i *El Caso Scala*. La revista apareix en castellà, mentre que la majoria d'àlbums i encàrrecs són en català.

En aquesta segona etapa es mantenen la crítica, àcida, amarga, des de la perifèria, de qui veu l'aliança entre polítics i poderosos, i els atacs a una escala de valors socials amb la qual no combreguen, com la monotonia d'una vida que consisteix a anar a la feina, al bar i a casa, amb una televisió omnipotent i un silenci social forçat. Aquesta crònica dels costums és un

NO VA SER UNA MÉS DE LES MOLTES PUBLICACIONS DE LA TRANSICIÓ, JA QUE VA MOSTRAR UNA NOVA MANERA DE FER PERIODISME

LA HUELGA DE LOS TRANVIAS

BARCELONA FEBRERO - 1.951
LA ESPAÑA DE LA POSGUERRA, NO ERA NINGUN PARAISO TERRENAL. RACIONAMIENTOS DE ALIMENTOS...

HORA Y MEDIA PARA UNA BARRA DE CUARTO DE PAN MORENO...

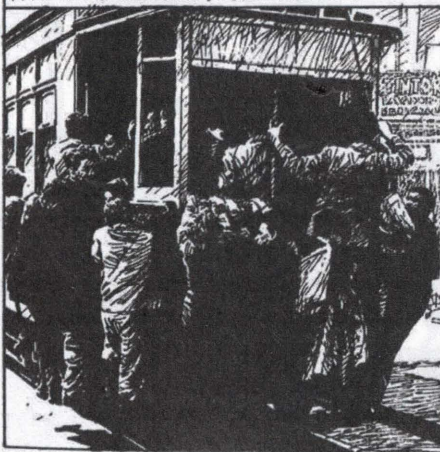
EL ESTRAPERLO...

BRIBON, QUE SUERTE TIENES DE QUE TE COMPRE DE ESTRAPERLO, ESTAS LATAS. JUSGUE QUE YO SOY DE FIAR, PORQUE SI FUERA OTRO IGUAL TE DENUNCIABA...

GRACIAS DON MATIAS.

LOS SERVICIOS PUBLICOS FUNCIONABAN MAL. MUY MAL. POCOS TRANVIAS Y MALOS. POR ESO...

LOS AGENTES DE LA FISCALIA DE TASAS, IMPONIAN MULTAS A LOS PEQUEÑOS TENDEROS...

Y OTRA MULTA MAS POR NO TENER LOS PRECIOS VISIBLES.

...PERO NO HACIAN NADA CONTRA LOS GRANDES COMERCIANTES ESTRAPERLISTAS.

...Y ADEMAS ANUNCIAN UNA SUBIDA DE PRECIOS DE 50 A 60 CÉNTIMOS.

¡A SABER QUIEN CHUPA DEL BOTE! PORQUE DESDE LUEGO NO HAN MEJORADO EL SERVICIO, COMO PARA JUSTIFICAR LA SUBIDA...

dels aspectes que uneix més la redacció, al costat de la denúncia de les pèssimes condicions de vida d'uns barris sense equipaments.

Un especial interès tenen les pàgines de temàtica històrica que hi sovintegen, tot i que, com dèiem, el gruix del contingut és sobre els dos aspectes esmentats: la crítica dels valors capitalistes i les reivindicacions

EL 1977 S'INICIA UNA SEGONA ETAPA DE LA REVISTA, MÉS PROFESSIONALITZADA, DE DIFUSIÓ ESTATAL I DE DISTRIBUCIÓ A TRAVÉS DELS QUIOSCOS

veïnals. També cal remarcar la col·laboració ben singular de tercers, des de la revista ecològica *Userda* fins a la impremta Copisteria Mar Blava, de marcat to nacionalista, que durant un temps serà el seu proveïdor.

El darrer exemplar de la revista *Butifarra!* va sortir al gener del 1979 per deixar pas a uns àlbums monogràfics, dels quals en van néixer tres dedicats a la publicitat, l'urbanisme i la família. El darrer àlbum creat per l'equip de *Butifarra!* és del 1987.

Mig segle després de l'aparició d'aquella aventura editorial, queda clar que la revista *Butifarra!* no va ser una més de les moltes

publicacions que van veure la llum en aquell període convuls, sinó que va convertir-se en una capçalera pionera que va avançar-se en el

desenvolupament de la historieta reportatge. I que, a través del dibuix, va anar més enllà de la crítica social, gràcies a una nova manera de fer periodisme, mitjançant la qual va oferir alternatives polítiques i socials. Ç

**Aquí,
ens mou la
sostenibilitat**

Per això, ens anticipem als reptes del futur amb solucions com l'aigua regenerada, és a dir, aigua depurada que rep un tractament addicional perquè es pugui reutilitzar.

Descobreix més a
aiguesdebarcelona.cat

**Aigües de
Barcelona**

La gestió responsable